

Impius Vård och Utbildning AB
kristian@impius.se, ewa@impius.se

Rektor Eric Mattsson
eric.mattsson@impius.se

Återkoppling

efter kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning
på Bäckagårdsskolan i Örnsköldsvik

Inledning

I denna skriftliga återkoppling presenteras de enkätresultat och utvecklingsområden som Skolinspektionen bedömer är relevanta för Bäckagårdsskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen. Denna återkoppling syftar till att vara ett stöd för hur skolan kan utveckla sitt arbete vad gäller rektorns styrning och undervisningens genomförande.

Ett flertal bestämmelser i skollagen relaterar till sex- och samlevnadsundervisningen, till exempel syftet med utbildningen (1 kap. 4 § och 5 §), ledningen av utbildning (2 kap. 9 §), reglerna om systematiskt kvalitetsarbete (4 kap.), kompetensutvecklingsbestämmelsen (2 kap. 34 §) och elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (2 kap. 25 §). Dessutom har rektorn enligt läroplanerna ett särskilt ansvar för sex och samlevnad som ämnesövergripande kunskapsområde grundskola: SKOLFS 2010:37, avsnitt 2.8.

Återkopplingen grundar sig på en webbenkät till rektor och lärare samt ett verksamhetsbesök där Skolinspektionen genomförde dokumentstudier och intervjuer med rektor, lärare, elevhälsans personal och elever i årskurs 4-6 och 8-9. Intervjuerna genomfördes den 19-20 oktober 2017 av utredarna Lotta Andersson Damberg och Olivia Öberg.

Fakta om Bäckagårdsskolan

Bäckagårdsskolan är en fristående grundskola för skolår 4-9 med Impius Vård och Utbildning som huvudman. Skolan har 17 elever och är belägen utanför Örnköldsvik i Örnköldsviks kommun. Verksamheten vänder sig främst till elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD¹, Asperger Syndrom, Tourette Syndrom och OCD². Skolan leds av en rektor som även undervisar på skolan. Elevhälsans personal består av en skolsköterska och en specialpedagog.

¹ ADHD (*attention deficit hyperactivity disorder*) är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som utmärks av nedsatta exekutiva förmågor, exempelvis bristande förmåga att kontrollera uppmärksamheten och/eller hyperaktivitet.

² OCD (*Obsessive-Compulsive Disorder*) är en psykiatrisk diagnos som kännetecknas av upprepade tvångsmässiga ritualer eller tvångstankar.

Enkätresultat

Nedan sammanfattas Bäckagårdsskolan enkätresultat och jämförs med resultaten från den bredare kartläggningen av sex- och samlevnadsundervisningen på 450 slumpmässigt utvalda grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

På Bäckagårdsskolan	Kartläggningens resultat
gavs inget svar om skolan dokumenterar sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen	42 % dokumenterar
har skolan inte kartlagt vem som gör vad i sex- och samlevnadsundervisningen	36 % kartlägger
har skolan inte satt upp mål för arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen	25 % sätter upp mål
används elevhälsan inte i planering av sex- och samlevnadsundervisningen	59 % använder
används elevhälsan i genomförande av specifika sex- och samlevnadslektioner	45 % anger detta
används elevhälsan inte i lärarnas kompetensförsörjning kring sex och samlevnad	45 % använder
bedömer 50 % av lärarna att avsatt tid för samverkan räcker i hög utsträckning	24 % anger detta
samtalar 83 % av lärarna med andra lärare om erfarenheter av sex- och samlevnadsundervisningen	62 % anger detta
har lärarnas kompetens inom sex och samlevnad inte följts upp	22 % har följt upp
har lärarna inte erbjudits kompetensutveckling inom sex och samlevnad	39 % har erbjudit
anger rektorn att skolan inte har lärare som är utbildade i hbtq-frågor	58 % har lärare
arbetar 17 % av lärarna med hbtq-frågor i sitt/sina ämnen	36 % anger detta
låter 17 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads innehåll i hög utsträckning	35 % anger detta
låter 0 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads arbetsmetoder i hög utsträckning	27 % anger detta
låter 33 % av lärarna eleverna tycka till om sex- och samlevnadsundervisningen i hög utsträckning	45 % anger detta
bedömer rektorn att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet på denna skola är hög	51 % anger detta
bedömer 67 % av lärarna att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet är hög	52 % anger detta

Resultaten i tabellen baseras på svar från 300 skolor av 450 slumpmässigt utvalda skolor (67 %) när det gäller rektorsenkäten och svar från 3982 lärare av 8084 registrerade lärare (49 %). Resultaten för Bäckagårdsskolan baseras på svar från rektorn i rektorsenkäten och svar från 6 av 9 registrerade lärare (67 %) i lärarenkäten.

Bäckagårdsskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisning

Rektorns ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet

Av intervjuer med rektor, lärare och elevhälsans personal framgår att skolan inte har några specifika mål för arbetet med kunskapsområdet sex och samlevnad men att det finns en planering för sex- och samlevnadsundervisningen inom olika ämnen. Vidare framgår att lärarna är tillsammans med eleverna hela skoldagen, även på rasterna vilket gör det möjligt att direkt fånga upp aktuella frågor kring sex och samlevnad och följa upp olika händelser. Enligt lärarna är det vad som fungerar bäst för deras elever. Vidare framgår att det inte sker någon samlad uppföljning och utvärdering av undervisningen i sex och samlevnad. Varje lärare följer upp sin egen ämnesundervisning bland annat genom att stämma av med eleverna vad de har förstått inom ett område innan de går vidare.

Vidare framgår av intervjuer att det finns goda förutsättningar för samverkan mellan lärare, då skolan är liten och har få lärare. Lärarna beskriver att de diskuterar sig fram till ett

gemensamt förhållningssätt och det behövs inga särskilda ämneskonferenser för erfarenhetsutbyte av undervisningen. Enligt lärarna skulle dock samarbetet mellan lärare kunna utvecklas vad gäller ämnesövergripande temaarbeten inom kunskapsområdet sex och samlevnad.

Rektor uppger i intervjun att skolans lärare har god kompetens i och lång erfarenhet av att undervisa om sex och samlevnad. Enligt lärarna har de möjlighet till den kompetensutveckling som de har behov av inom kunskapsområdet sex och samlevnad. Fortbildningen har hittills bestått i samtalsmetodik och bemötande. Ingen av lärarna efterfrågar ytterligare fortbildning inom sex och samlevnad. Däremot uppger skolsköterskan behov av mer kompetens inom kunskapsområdet sex och samlevnad.

Av intervjuer framgår vidare att lärarna har ett nära samarbete med elevhälsan som består av en skolsköterska och en specialpedagog. Specialpedagogen har visst ansvar för undervisning i sex- och samlevnadsfrågor och är en del av lärarnas arbetslag, vilket enligt lärarna ger ett naturligt samarbete med undervisningen i sex och samlevnad. Lärarna beskriver att de får stöd av specialpedagogen i att planera och ta fram material för undervisningen. Skolsköterskan som även arbetar på skolans HVB-hem ansvarar för hälsosamtal med eleverna. Enligt skolsköterskan har eleverna svårt att prata enskilt om privata frågor och skulle därför vilja prova att ha information och samtal med eleverna i en liten grupp kring pubertet och hälsa. Det framgår vidare att skolan har ett nära samarbete med personalen på skolans HVB-hem och med de professioner som är knutna till skolans elever på barn- och ungdomsrehabiliteringen och barn- och ungdomspsykiatri.

Elevernas möjligheter att utveckla kunskaper inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad

Det framgår av intervjuer med elever, lärare, rektor och elevhälsa att eleverna får möjlighet att utveckla kunskaper inom sex och samlevnad kontinuerligt under skoldagen genom ämnesundervisning och vid spontana tillfällen som fångas upp av lärare. Undervisningen kopplas till skolans värdegrundsarbete. En lärare beskriver att sex och samlevnad är en del av livet och att *vi behöver prata om de här sakerna hela tiden*. Enligt lärarna kommer de ständigt in på frågor kring relationer, känslor och vad som är manligt och kvinnligt. I ämnet biologi ingår undervisning om människokroppen, pubertet, sexualitet, preventivmedel och fortplantning. I ämnet svenska används litteratur och film som underlag för diskussioner om jämställdhet, olika livsmönster, identitet, könsnormer, känslor och relationer. Lärarna beskriver att de ställer frågor till eleverna, *lade ni märke till det här, vad var det som hände, måste man vara homosexuell för att tycka om dans?* Vidare beskriver lärarna att de använder filmer och frågekort som underlag för diskussioner, vilket bekräftas i intervju med eleverna. En lärare uttrycker, *våra elever är vana att samtala, det är vårt redskap*. Enligt lärarna kan det dock vara lättare för eleverna att samtala utifrån en film och olika frågeställningar än om sina egna funderingar. Det framgår av intervjuer med lärare att det finns intresse för att utveckla ett ämnesövergripande arbete inom kunskapsområdet sex och samlevnad vilket inte förekommer i nuläget. Enligt rektor har det tidigare gjorts försök med ämnesövergripande projekt men att det blev svårt för eleverna.

Av intervjuer framgår att specialpedagogen tar upp vilka lagar och regler som gäller för internet i sex- och samlevnadsundervisningen. Enligt lärarna finns det en risk att eleverna kan råka illa ut eftersom de har snabba impulser men inte kunskap om vad som kan hända om de exempelvis lägger ut bilder eller går in på en sexchatt på nätet. Lärarna beskriver vidare att sex- och samlevnadsundervisningen inte bara har ett riskperspektiv utan även ett främjande perspektiv på sex och samlevnad då frågor kring förälskelse, lust och känslor tas upp.

Vidare framgår av intervjuer att lärarna låter eleverna utvärdera lektionerna genom att beskriva vad de har lärt sig och vad de tar med sig från lektionen. Enligt lärarna kan elevernas neuropsykiatriska funktionsnedsättningar begränsa förmågan till inflytande över undervisningens innehåll och genomförande. Lärarna beskriver att eleverna ändå får ett visst inflytande genom att lärarna anpassar undervisningen efter elevernas förmågor, behov och intressen genom att fånga upp aktuella frågor om sex och samlevnad från eleverna.

Lärarna beskriver att de ofta kommer in på samtal i ett normkritiskt perspektiv när de fångar upp elevernas språkbruk med grova ord. Exempelvis diskuterar lärarna med eleverna om porrfilm verkligen ger en realistisk bild av kärlek och sexualitet. Vidare beskriver lärarna att de diskuterar med eleverna om vilka begrepp som ska användas, kille och tjej eller partner. Lärarna uppger att eleverna får en god sex- och samlevnadsundervisning men att den inte alltid sker i klassrummet utan lika ofta genom samtal i olika situationer under dagen. Enligt lärarna ger undervisningen eleverna en nyanserad bild av könsroller, förväntningar och sexualitet.

Utvecklingsområden

I syfte att höja skolans kvalitet i sex- och samlevnadsundervisningen behöver ett utvecklingsarbete genomföras inom följande prioriterade områden:

- Rektor och lärare behöver påbörja det systematiska arbetet med att följa upp, utvärdera och utveckla sex- och samlevnadsundervisningen. I detta ingår att kvalitetsarbetet dokumenteras.
- Rektor behöver stödja lärarna i att utveckla samverkan och ämnesövergripande temaarbeten i syfte att utveckla undervisningen i sex och samlevnad.

Utifrån vad som har framkommit i granskningen av Bäckagårdsskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen kommer ingen uppföljning att genomföras.

Information om granskningen

Skolinspektionen genomför under hösten 2017 en kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Syftet med granskningen är att undersöka om elever får en undervisning i sex och samlevnad av god kvalitet. För att ta ställning till det undersöker granskningen dels hur rektor genom sin styrning skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad, dels sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och genomförande.

Kvalitetsgranskningen kombinerar en bredare kartläggning i form av en enkätstudie av 450 skolor med en närmare granskning av 28 skolor inom aktuella skolformer. Granskningens slutrapport kommer att publiceras våren 2018.

I bedömningen har även Olivia Öberg deltagit.

På Skolinspektionens vägnar



Gabriel Brandström

Enhetschef



Lotta Andersson Damberg

Utredare